

Kentsel Dönüşüm Kavramının İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi

Gül İsmahan BABA¹

Özet

Küreselleşme ile birlikte ulus devlet modelinin desantralizasyonu ve belediyelerin politik süreçlerde artan rolleri sebebiyle İnsan Haklarının korunması ve saygı duyulması konuları yalnızca devletlerin sorumluluğu değil aynı zamanda yerel yönetimlerin de sorumluluk alanına girmektedir. Dolayısıyla son senelerde Kent Hakkı alanında ulusal, uluslararası ve bölgesel olarak birçok şart yayınlanmıştır. Bunlar yerel yönetimlerin insan hakları hakkında görev ve sorumluluklarını tayin etmektedir.

Bu çalışmada kentsel dönüşüm insan hakları çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: *Kent, Kentsel Dönüşüm, İnsan Hakları, Kent Hakkı, İdari Yargı*

Evaluation of urban transformation concept in terms of human rights

Abstract

With the impact of globalization, as decentralization of nation-state model and increasing role of municipalities in political process; respect and protection of human rights issues are not only left within the responsibility of states but also local governments. Thus, several international and national charters were published about the right to the city in recent years which determine the local governments duties and responsibilities about human rights.

In this paper, urban transformation will be discussed in line with human rights.

Keywords: *City, Urban Transformation, Human Rights, Right to the City, Administrative Justice*

---

¹ Öğretim Görevlisi Gül İsmahan BABA, İstanbul Aydın Üniversitesi, Adalet MYO, gulkarabag@aydin.edu.tr

Giriş

Kent, hem fiziksel hem sosyal ve kültürel hem de politik boyutları bulunan bir olgu olduğundan birden çok alanın inceleme konusu olmuştur. Bu boyutların sürekli değişimi kent tarihinin de sürekli değişimine sebep olmuştur. Hiç kuşkusuz bu değişim öncelikle ekonomik etkenlerden doğmuş ve sosyal etkenlere kayarak kent değişimini ortaya çıkarmıştır.

Günümüz koşullarında kentler, fiziksel çevrenin deforme olması, gecekondulaşma, trafik sorunu, doğal ve tarihi yerlerin yitirilmesi tehlikesi, plansız yapılaşma, kentsel ekonominin çöküşü, kent kimliğinin dejenere olması ve kentsel yoksulluğun artması gibi farklı nedenlerden dolayı bu problemlere çözüm bulmaya yönelmişlerdir. Sorunların oldukça kompleks ve çok boyutlu olmasından dolayı çözümün de pratik ve çok boyutlu olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilik, kentsel sorunun çözümünde farklı uzmanlık alanlarının bir arada çalışmasını zorunlu kılmıştır. Nitekim kentsel tasarım, mimari, peyzaj gibi birçok alan kentsel sorunların çözümünde beraber çalışmaktadır.

Kent sorunlarına yönelik Sanayi Devrimi'nde ortaya çıkan bir kavram olan kentsel dönüşüm; zamanlar eskien ve yıpranan kent yapılarının, dönemin ekonomik ve sosyal koşullarına ilişkin şekilde değiştirilmesi ya da yenilenmesini sağlayan süreçtir.

Türkiye'de kentsel dönüşüm Amerika ve Avrupa'ya oranla daha geç uygulamaya koyulmuştur. Plansız konut üretiminin bir neticesi olarak ortaya çıkan gecekondulaşma probleminin varlığı Türkiye'deki dönüşüm planlarında etkili olmuştur. Dolayısıyla kentsel dönüşüm denildiğinde Türkiye'de algılanan, gecekonduların yıkılıp yüksek blokların yapılmasıdır. Türkiye'de son senelerde gittikçe artan kentsel dönüşüm projesi uygulaması yasama ve yürütme organlarının yanı sıra yargının da konusu haline gelmiştir. Bu anlamda kentlerin sosyal mekanlar olması kentsel dönüşümün de insan hakları çerçevesinde incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı kentsel dönüşümün insan hakları açısından incelenmesidir.

Kent kavramı ve kentlileşme

Her dilde hemen hemen farklı kelimelerle ifade edilmesine karşın kent

kelimesi köken olarak medeniyet, uygarlık veya yurttaşlık vb. anlamları ifade etmektedir. sözcüğün Arapça anlamı kentli medeni, medeniyet gibi sözcüklerle eş anlamlı olarak kullanılırken; İngilizcede ise civilized, city ve civilization sözcükleri ile eş anlamlıdır. Görüldüğü üzere uygarlık ile kent kavramları arasındaki bağ oldukça güçlüdür. Tarihte yaşanan sosyoekonomik gelişmeler doğrultusunda kent olgusu bazı değişikliklere uğrayarak “sur”, “kale” vb. sözcükleri kent tanımı içindeki belirleyici konumlarını kaybetmiş, yerine istihdam yapısı, nüfus yoğunluğu, ekonomik faaliyet vb. kavramları kent tanımı içindeki yerini almıştır. (Topal,2004).

Kent olgusu genel olarak şu şekilde tanımlanabilir: köyden farklı yönetsel örgüt biriminin sınırları içinde bulunan; belli bir nüfus yoğunluğunda olan; hizmet ve malların üretim, pazarlama ve tüketim aşamalarında toplumun ihtiyaçlarını gidermeye çalışan; toplumsal anlamda farklı kültürel yapılara sahip olan insanları bir arada tutan yerleşmelerdir. (Genç, Yılmaz, ve Özgür, 2008).

Kent, ekonomik, sosyal, kültürel, demografik ve yönetsel özellikler bakımından köyden farklılaşan ve özellikle üretimin yoğunluklu olarak hizmet ve sanayi sektörlerinde olduğu, heterojen ve yoğun yapıya sahip, uzmanlaşma ve iş paylaşımının bulunduğu, zaman ve mekanda insan yerleşmeleridir. (Özer, 2004).

Kentleşme kavramı ise kentlerde yaşayanların çoğalması, tarım dışı üretimin artması, kentin belli bir doğrultuda gelişmesi, yoğunluk, heterojenlik, büyüklük düzeylerinin artması sürecidir. (Tekeli,2009).

Kentsel dönüşüm kavramı

Değişimden farklı olarak dönüşüm kavramı yapısal farklılaşmaya, kent ve parçalarında oluşan evrimsel bir oluşuma göndermede bulunmaktadır. (Akkar, 2006). Kavramın tanımlanmasında toplumsal, ekonomik, fiziksel, yönetsel ve çevresel olmak üzere birçok unsur etki etmektedir. Dolayısıyla kentsel dönüşümle ilişkili olarak literatürde dikkat çekilen, amaç, strateji, vizyon ve yöntemlerine yönelik olarak değişen sayısız tanım görmek mümkün olmaktadır. (Şişman, Kibaroglu,2009).

Kentsel dönüşüm hakkında yapılan en yaygın tanım Roberts tarafından

yapılmıştır. Roberts'a göre kentsel dönüşüm, belli bir alanın çevresel, fiziksel, ekonomik ve sosyal şartlarının sürekli iyileştirilmesi gayreti şeklinde bütünleşik ve kapsamlı bir eylem ve vizyondur. (Roberts, 2000). Lincfield (1992)'a göre kentsel dönüşüm, kentsel bozulmaları daha iyi görebilme gereksinimiyle oluşan ve yapılacak dönüşümden kazanılacak sonuçlarda bir uzlaşma sürecidir. (Akt. Akkar, 2006).

Dannison (1993) ise kentsel dönüşümü şu şekilde tanımlamıştır: kentsel bozulma alanlarında ortaya çıkan problemleri eş zamanlı olarak çözme yöntemidir. (Akt., İlkme, 2008).

Kentsel değişim ya da dönüşümü devamlı olarak gündeme taşıyan sebepler bulunmaktadır ve bunlardan en mühimi de kent nüfusundaki yoğunlaşmanın her geçen gün artmasıdır. (Tekeli,2011). Kentin büyümesi yalnızca yayılıma ya da dönüşüme değil aynı zamanda da kentin her köşesindeki görece erişilebilirlikleri de farklılaşmaya neden olmaktadır. Kentin gelişim göstermesi, artan refah seviyesi, tüketimde meydana gelen farklılaşmalar, özel araba sayısındaki artış ve beraberinde yol sıkıntısı, alt yapıda değişikliği zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda yapıların deforme olması, deprem, yangın, su baskını gibi felaketlere neden olacağı düşünülürse kentsel dönüşüm ihtiyacı daha net olarak algılanabilecektir. (Tekeli,2009).

Kentsel dönüşümün amaçları

Kentsel dönüşümün amaçları denildiğinde; yoksul konutların temizlenmesi, kent merkezlerinin, anakentlerin öteki kısımlarıyla aralarında bulunan ekonomik canlılık farkını en aza indirmek için bu kısımların tazelenmesi ve kent merkezlerinin planlamasından ve yönetiminden sorumlu tutulanların imkânlarının arttırılması gelmektedir. (Keleş, 2012).

Kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi planlanan bölgelerde; yüksek işsizlik, yoksulluk, uyuşturucu madde kullanımının oranının yüksekliği, yüksek suç oranları, toplumsal ayrımcılık ve düşük yaşam kalitesi gibi sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar dönüşüm alanında erişilmesi istenilen amaçları da oluşturmaktadır. Bu amaçlar Goldini tarafından şu şekilde sıralanmıştır: (Göz ,2008)

- Alt yapı, elverişli konutlar ve yeşil alanların fazlalaştırılması gibi

çevresel hedefler

- İstihdam sağlayacak olan ekonomik hedefler
- Toplumsal problemlere çözüm yolu olacak sosyal hedefler
- Tarihi, kültürel ve doğal zenginlikleri muhafaza etmeye yönelik olan kültürel hedefler

Kentsel dönüşümün insan hakları açısından değerlendirmesi

İnsanlar kişisel hayatlarından toplumsal hayata uzanırken hedefleri hem güvenli hem de rahat bir hayat idame ettirebilmektedir. Toplumsal hayata geçiş aşamasında kişisel hayatlarındaki özgürlüklerini kısıtlamaları ile birlikte de kimi haklar elde ederler.(Karahana 2000).

İnsan hakları ve demokrasi kişilerin yaşamlarında bir hayli önemli kavramlar olmasına karşın günümüzde hala tartışma konusu durumundadır. Her iki kavramın da açıklamasında net bir görüş ortaya konulamamıştır. Çünkü kişilerin bu konularda yeterli bilgi ve donanıma sahip olmadığı görülmektedir. Kapsam ve nitelikleri bakımından insan haklarının farkındalığında olmayan kişilerin tanımlayamamaları normal karşılanmalıdır. (Yeşil,2002). Bununla birlikte insan hakları olgusu modern dünyada insanların baskılardan korunma gereksinimi şeklinde ortaya çıkmıştır. (İnsan Hakları 2006).

Kentlerin sosyal ve fiziksel çevrelerinde bulunan eşitsizlik ve bölünmeler fazlaştıkça, kent içlerinde barınanların gereksinimlerini ve haklarını gidermek ve korumak açısından bir zorunlulukları bulunduğu daha çok görülmektedir. Kentsel alanda insan ilişkilerine alternatif bir anlayış önermeyi hedefleyen kent hakkı, temel olarak toplumun tamamının ve öncelikli şekilde kentte ikamet edenlerin çıkarlarını gözetmek ve kuvvetlendirmek için oluşmuş bir kavramdır. Dolayısıyla, yalnızca vatandaşların değil, kentte bulunanların ve toplumsal grupların meşru taleplerinin somut hale getirmeyi amaçlamaktadır (Koenig,2006).

Günümüz dünyasında kent hakkı diğer bir ifadeyle kentlerde insan haklarının korunması yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası koşullarda bildirisi yayınlanmıştır. Bahsedilen koşulların hedefi bölgesel yönetimlerin insan hakları konusundaki görev tanımlamalarını yapmaktır.

Var olan insan hakları kimi kentsel haklar hakkında bilgi verse de Henri Lefebvre tarafından iddia edilen kent hakkı kavramı bu anlamda en kuvvetli olan kavramdır diyebiliriz. Bu doğrultuda kentte ikamet edenlerin yalnızca kent üzerinde değil aynı anda kent kapsamında da hakları bulunmaktadır (Koenig, 2006). Kent hakkı kavramı Lefebvre'in teorisine göre, kentsel mekanın denetimini devlet ve sermaye elinden alarak kent sakinlerine bırakması ile kentsel mekanın temelini ortaya koyan güç ilişkilerini tekrardan yapılandırma sürecine sokmuştur. Bu yönde David Harvey, kent hakkı kavramını genişleterek “yalnızca kentte mevcut kaynaklara erişim hakkını değil, aynı zamanda onu kendi arzularımız doğrultusunda değiştirebilme hakkını” da kapsadığını ifade etmiştir. (UNESCO-UN-HABITAT-ISs., 2005a).

Belediye seviyesinde evrensel insan haklarının yeni temsili kavramı kent hakkı kavramı olmuştur. Bu durumda kent mekanında ikamet edenler kentin ne şekilde biçim kazanacağına ve tanımlanacağına dair daha net kara alırken, kentler de insan haklarının desteklenmesi anlamında güç kazanacaklardır (Koenig, 2006).

Kentler hem kısıtlamaları hem de imkanları içinde tutan karşıtlık mekanlarıdır. Bundan dolayı, kentte ikamet eden bütün insanların kendi mekansal ve sosyal ortamlarını etkilemede eşit haklardan faydalanmaları açısından kentlerin daha demokratik yerler durumuna dönüştürülmesi oldukça acil bir gereksinimdir. Kent politikalarının ortaya konulması ve kentin kullanımı ile ilişkili kararların alınması konusunda bazı sesler diğerlerinin üzerinde baskı oluşturmamalıdır. Kentlerde ikamet edenler açısından değil, onlar tarafından tanımlanması zorunluluğu dikkate alınırca, insan haklarının bölgesel boyutta değerlendirilerek uygulanması önemli olmaktadır (Koenig, 2006).

Bölgesel düzeyde olan haklar, kişileri kendi ortamlarını anlaşılması ve gelişmesi konularında merkeze oturturur. Bu anlamda kent hakkı, uluslararası insan haklarının belediye seviyesinde uygulamaya konulmasını içeren “yeni nesil haklar” açısından bir başlangıç oluşturur (Koenig,2006). Kent hakları, bütün kent sakinlerini ve kent koşullarında evsizler, kadınlar, yoksullar, yaşlılar, şiddet mağdurları, gençler, çocuklar, göçmenler, etnik azınlıklar ve kaçaklar gibi tehdit altında bulunanları korumayı

amaçlamaktadır. Lefebvre, teorisini sınıflar arası eşitsizlik temelinde tutsa da günümüz literatüründe Lefebvre'in "kent hakkı" teorisinde bahsettiği farklılık kavramını kentte çeşitlilik şeklinde revize etmişlerdir(UNESCO-UN HABITAT-ISs. 2006b). Kent hakkı kavramının bu geniş kapsamlı ifadesi sadece sınıfsal anlamda değil aynı anda din, ırk, etnik, yaş, fiziksel hareketlilik vb. ölçülerde de farklı kılan sınıfların korunmasına yönelik olmaktadır (UNESCO-UN HABITAT-ISs. 2006b)

Dünya Kent Hakkı Şartı'nda (Dünya Kent Hakkı Şartı 2004) belirtilen hakların kentte geçici süre bulunanlara da tanınması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte şu ifadeye yer verilmiştir: "kalıcı ya da geçici olarak kentte ikamet eden tüm insanlar..."

Yukarıda bahsedilen şartlar, kentte ikamet edenlerin zayıf ve dezavantajlı sınıflara yönelik tedbirler alması ve pozitif ayrımcılık uygulamasının eşitliği sağlayacağını belirtmişlerdir. Kentte ikamet eden zayıf ve dezavantajlı sınıfları Dünya Kent Hakkı Şartı (Dünya Kent Hakkı Şartı 2004) şu şekilde ifade etmiştir: "*yoksul, sağlık ve çevresel koşullar açısından risk altında bulunan, şiddete maruz kalan, özürlü, göçmen, mülteci, ya da kentte yaşayan diğer insanlara göre dezavantajlı pozisyonda bulunan birey ya da gruplar ve özellikle dikkate alınması gereken kadınlar, çocuklar ve yaşlılar.*"

Kent yönetimleri aynı zamanda güçsüz ve az gelirli aile ve kişilerin özel gereksinimlerini dikkate alarak onların ödeme şartları ve yaşama olanaklarını uygun kılan konutlara yerleşmelerini sağlamakla sorumlu olmaktadır (Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı 2006).

Barınma hakları içinde, kadınlar, özürlüler ve kiracılara dair tedbirler de bulunmaktadır. Özürlülerin gereksinimleri yönünde konut mekanlarının uyumlu olması gerektiğinin altı çizilmektedir(Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı 2000).Kadınların konut ve barınma haklarına Avrupa Kentte Kadınlar Şartı özellikle dikkat çekmektedir(Avrupa Kentte Kadınlar Şartı, 2000).Dünya Kent Hakkı Şartı da kadınlara konut sağlanması konusuna özen göstermiştir. (Dünya Kent Hakkı Şartı 2004) Kent yönetimleri hane halklarını keyfi boşaltmalardan ve kiracıları yüksek faizlere karşı muhafaza altına almak için konut kiralalarını Birleşmiş

Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 7 no'lu Genel Yorumu'na yönelik olarak düzenlemekle yükümlüdürler. Tüm kent sakinleri ikamet ettikleri evden tahliye edilmelerini evlerinin keyfi ya da zorla çıkartılmasını ya da kamu malına dönüştürülmesine engel olacak yasal araçlardan yararlanma hakları bulunmaktadır.

Kentte yaşayan herkesin eğitim hakkı bulunmaktadır. (Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı, 2000) Okul çağındaki çocuklar açısından yerel yönetimler, temel eğitim ve yetişkin eğitimi vermekle yükümlüdürler. Yerel yönetimler eğitimle birlikte bilhassa ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı vb. konularda kamu bilincini oluşturmakla görevlidirler. Eğitim kavramının katılım, çevreye saygı ve barış kültürü temelinden gelmesi gerektiğine de vurgu yapılmaktadır (Dünya Kent Hakkı Şartı 2004).

Yerel yönetimler Avrupa Kent İnsan Haklarını Koruma Şartı'na göre, politik, din ve kültür konularında seçme özgürlüğünü sunarak genç insanların ve çocukların eğitimlerini tolerans ve demokrasi prensiplerine dayandırmak açısından gereken tedbirleri sağlamalıdır (Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı 2000).

Zayıf ve marjinal sınıflar açısından olağanüstü eğitim stratejilerinin yerel yönetimlerce geliştirilmesi gerektiği konusuna değinen Dünya Kent Hakkı Şartı aynı zamanda kentlerin sosyal adaptasyon ve çok kültürlü bir eğitim ve kültür ortamları ve okullar sağlama yükümlülüğünün olduğunu ifade etmektedir (Dünya Kent Hakkı Şartı 2004).

Eğitimle birlikte insan hakları bilincinin gelişmesi ve yayılması için insan hakları eğitiminin tüm kent sakinlerinin kent hakkı konusunda çalışanlara dair gerçekleştirilmesinden ve kent hakları prensiplerinin üniversitelerde ve sosyal medyada öğretilmesine destek sağlanması gerektiğinden söz edilmiştir (Dünya Kent Hakkı Şartı 2004). Bununla birlikte cinsiyet ayrımcılığı konusunun da lise ve üniversitelerde öğretilmesi gerektiğine de değinilmiştir (Avrupa Kentte Kadınlar Şartı, 1994).

Yerel yönetimler kent sakinlerinin tıbbi ve koruyucu sağlık hizmetlerinden faydalanmalarını sağlamalıdır (Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma

Şartı 2000). Kentler kültür, ekonomi, sosyal kent planlama alanları içinde halkın da katılım göstermesi ile kent sakinlerinin sağlığını geliştirmeye yönelik faaliyetlerde yer almalıdır.

Kentte fiziksel sağlık şartlarında olduğu ölçüde psikolojik sağlığı da önem veren ve destek sağlayan bir çevrenin ve olanakların olması gerektiğine vurgu yapılmıştır (Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı, 1992).

Kentler, hastalıklarla mücadele edilmesi ve tıbbi müdahalede bulunulması açısından kamusal hizmetlere bütün kentlilerin erişimini gerçekleştirmek için ulusal hükümetlerle işbirliği halinde bulunmalıdır(Dünya Kent Hakkı Şartı 2004). Bahsedilen durum zayıf ve marjinal sınıfların sağlık hizmetlerine erişimlerinin gerçekleştirilmesinde de geçerli olmaktadır. Aynı zamanda Dünya Sağlık Örgütü, Temel Tıbbi Tedavi Eylem Planı çerçevesinde yürütülen faaliyetlerde temel tıbbi tedavi sağlanması ve toplum sağlığını bozacak bulaşıcı hastalıklara yönelik önlemler konularında da ulusal ve yerel yönetimlerin işbirliği yapması gerektiğini söylemektedir.

Kent sakinleri yaşamlarını tatmin edecek olan bir hayat standardını gerçekleştirecek özellikte, yeterli kazanç edinimini sağlayacak işlerde işgörme hakkına sahip olmaktadırlar(Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı 2000). Dolayısıyla da belediyeler iş piyasasındaki talep ve arz dengesini sağlamak, ileri düzey iş eğitimi ile işgücünü becerilerini edindirmek için stratejiler geliştirmelidirler. Bununla birlikte, işyerinde eşitlik ilkesini getirmek; cinsiyet, milliyet, yaş, özürlülük ve cinsel yönelim haline göre ücretlerde, çalışma şartlarında, terfide ya da katılımda ayrımcılığı ya da haksız işten kovulmanın önüne geçecek tedbirleri kamu kurumları ve işletmelerle işbirliği halinde gerçekleştirmelidirler. Aynı zamanda da, eşit imkanlar oluşturmak için, kadınlar ve özürllüer açısından gereken teknik ekipman ve donanımlar sağlanmasından sorumlu bulunmaktadırlar. Yerel yönetimler erişkin eğitimi, kamu hizmetleri, toplumsal hizmet alanlarında iş imkanlarının oluşturulmasına destek vermelidirler.

Yerel yönetimler gençlerin istihdam edilmesi ile birlikte kentin kamu hizmetlerinin yenilenmesini ve istihdam programlarına eşit erişim imkanları ile kent nüfusunun farklılığını sergileyen çalışanların istihdamı gerçekleştirilmelidir (Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı 2006).

Tüm kent sakinlerinin güvenlik hakkı bulunmaktadır. Yerel yönetimler bu hakkın sürdürülebilirliğini gerçekleştirmekle sorumludurlar. Kent mekanın güvenli bir biçimde oluşturulması; kadınların güvenliğinin gerçekleştirilmesine dair tedbirler sağlanması; kamuya açık mekanların güvenliğinin gerçekleştirilmesi; güvenlik hususunda kentlilik bilincinin oluşturulması ve bu hususta kent sakinleri ve kamu yetkilileri arasında ortaklığın gerçekleştirilmesi ve mülkiyetin ve insanların muhafaza altında olması hususunda kentlerin özel gayret göstermeleri gerekmektedir (Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı 2006).

Kent sakinlerinin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkından söz ederek bu gayede belediyeleri kirliliği önleyecek tedbirler geliştirmekten sorumlu olarak görülmektedir. Bu madde atık yönetimi, enerji tasarrufu ve yeşil bölgelerin geliştirilmesi bakımından tedbirler sağlanması zorunluluğuna dikkat çeker ve kentlilerin şehrin kırsal alanlarının önemini algılamak ve onu muhafaza etme hususunda bilinç kazanmaları ile ilişkili olarak belediyeleri gereken faaliyetleri yapmaya davet etmektedir. Belediyeler şehir planına etki edecek farklılıklarla alakalı kent sakinlerine danışılmasına garanti sağlayacak tedbirler almalıdır ve çevre korumasına ilişkin bilhassa çocuklarla ilişkili eğitim politikaları oluşturulmalıdır (Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı 2000).

Kentte arzu edilen sakinlik seviyesine uyumlu bir toplu taşıma sistemi kent sakinlerinin hakkıdır. Dolayısıyla gerek kent içi gerekse de kentler arası toplu taşıma sistemi bütün kentliler açısından ulaşılabilir olmalıdır. Motorlu araç trafiğinin sistemetik bir şekilde akması ve çevre ile uyumlu olması gerekmektedir. Belediyeler, titreşim ve gürültüyü düzenli olarak kontrol etmeli, yaya alanlarını ve yalnızca belli saatlerde trafiğe açılan alanları belirlemeli ve araçların çevre dostu olmalarına özen gösterilmelidir (Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı 2000).

Tüm kent sakinlerinin ifade şekilleri, tezahürleri ve formlarıyla kültür hakları bulunmaktadır. Belediyeler, özel sektör ve kültür dernekleri ile beraber kent içindeki farklılığa saygı göstererek kültürel yaşamın gelişimini sağlamalıdır. Sosyal ve kültürel faaliyetler açısından belediyeler tarafından, farklı kamusal alanlar açılmalıdır (Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı 2000). Kent sakinlerinin yaratıcı ve kültürel

faaliyetlere katılım ve erişim hakkına sahip aynı zamanda farklı dini, kültürel ve etnik sınıfların bir arada yaşama imkanına olanak tanıyan bir mekandır.

(Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu 1992). Kent kültürel anlamda zengin ve farklılık arz eden ve tüm kent sakinlerinin olan bir yaşam alanıdır (Dünya Kent Hakkı Şartı 2004).

Fiziksel faaliyetler ve sporun insan gelişimine ve aynı zamanda da sosyalleşmeye katkıları olduğu söylenmektedir. Dolayısıyla kentlilerin fiziksel faaliyet, rekreasyon ve spor hakkını sağlamak için, bu gereksinimleri karşılayacak servisler sağlanmalı ve herkesin bu imkanlara ulaşımı sağlanmalıdır (Montreal Haklar Ve Sorumluluklar Şartı 2006).

Tüm kent sakinlerinin, ekonomik, sosyal, kültürel ve yerel idare bölgelerinde bilgi edinme hakları bulunmaktadır ve bu hak yalnızca kişilerin özel yaşam ya da çocukların korunması konuları ile kısıtlı kalmaktadır. Bu anlamda belediyeler, kent sakinlerine kolay ve ücretsiz ulaşılabilir bilgi sunmakla sorumludur ve bunun içinde gereken iletişim teknolojilerinin ve kabiliyetlerinin edinilmesi, düzenli periyotlarla güncellenmesi ve bunlara ulaşımın kolay hala getirilmesi gerekli olmaktadır (Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı 2000).

Sonuç

Kentsel dönüşüm günümüze dek pek çok değişim sürecinden geçmiştir. Kullanım alanları ve yöntemleri farklılaşsa da kentsel dönüşüm sürekli değişen dünya koşulları açısından artık bir zorunluluk durumundadır. Yalnızca kamu tarafından değil aynı zamanda özel sektör tarafından da gerçekleştirildiği ve toplum destekli projelerin uygulandığı görülmektedir. Kentsel dönüşüm yalnızca bir fiziki müdahale değil aynı zamanda ekonomik canlılığı ve sosyal bütünleşmeyi sağlayan bir mekanizmadır. Dolayısıyla kentsel dönüşümün, fiziksel çöküşe dur demek, kentin tarihi dokusunu muhafaza etmek ve devamlılığını sağlamak, ekonomik hayatı canlandırmak ve yaşam kalitesini yükseltmek gibi amaçları bulunmaktadır. Dolayısıyla bunlar gerçekleştirilirken kentin kültürel ve sosyal mekanizmaları hareketlendirilip halkın katılımı sağlanmalıdır.

Türkiye’de kentsel dönüşümün insan hakları çerçevesindeki yargı kararlarına bakıldığında genellikle uzman görüşünün alındığı görülmektedir. Genel olarak planlama, alanında gerçekleştirilen incelemelerden sonra planlama alanında uygulanması uygun görülen projenin şehircilik ve planlama ilkelerine dayanarak rapor elde edilmesi ve buna yönelik karar alınarak gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de kentsel dönüşüme yönelik mevzuatın ayrıntılı düzenlemelere sahip olmaması ve soyut olması sebebiyle proje uygulayıcısı olan kişi ya da kurumlara geniş takdir yetkisi doğurduğundan, hakimler kentsel dönüşüme yönelik dava dosyalarına genellikle bu yöntemle gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de kentsel mevzuata yönelik ilke ve esasların belirlenmemesi, bilimsel verilerin ortaya konulması açısından uzman raporunu gerekli kılmakta bu durum da bilirkişi olarak seçilen uzmanların akademik fikirlerine göre farklılaşabilmektedir.

KAYNAKÇA

- [1] Akkar, M.,(2006). *Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye*, s.29,Planlama Dergisi, 2
- [2] Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu (1992), Madde 8
- [3] Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000), madde 10
- [4] Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000), Madde 11, 23
- [5] Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000), madde 14
- [6] Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000), Madde 15
- [7] Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000), madde 17
- [8] Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000), madde 18
- [9] Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000), Madde 20
- [10] Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı, (2000), madde 13
- [11] Avrupa Kentte Kadınlar Şartı, (1994), madde 10
- [12] Avrupa Kentte Kadınlar Şartı, (2000), madde 8
- [13] Dünya Kent Hakkı Şartı (2004), Madde 1
- [14] Dünya Kent Hakkı Şartı (2004), Madde 14
- [15] Dünya Kent Hakkı Şartı (2004), madde 15
- [16] Dünya Kent Hakkı Şartı (2004), madde 18
- [17] Dünya Kent Hakkı Şartı (2004), madde 20
- [18] Genç, F. N., Yılmaz, H. ve Özgür, H., (2008). *Dönüşen Kentler Ve Değişen Yerel Yönetimler*, S. 357, Gazi Kitabevi ,Ankara.

- [19] Göz A.C., (2008). *Kentsel Dönüşümün Esasları ve İskoçya "Whitfield Örneği"*, s. 9 Yerel Siyaset, Sayı 31,
- [20] İlkme, M., (2008). *Kentsel Dönüşüm ve Bursa Raporu*, s.5, Tmmob Şehir Plancıları Odası Yayını, Bursa.
- [21] İnsan Hakları, 2006. s.11, Matus Basımevi, Ankara.
- [22] Karahan, Özcan, *Demokrasi İnsan Hakları ve Hukuk Devleti*, Raif, Kamil & Mollaoğlu Jülide, *Demokrasi Dosyası*, 2000, s.274-275, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara.
- [23] Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*, (12. Baskı). s. 389, İmge Yayınevi, Ankara
- [24] Koenig, E. B., (2006), "*The Right to the City: Mobilizing Under the Emerging Paradigm of Urban Inhabitancy*", Researching Contemporary Cities Post Graduate Conference, Kasım 2006, Manchester.
<http://www.wun.ac.uk/rcc/pdfs/papers/Erin%20Koenig.pdf>
- [25] Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı (2006), Madde 11
- [26] Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı (2006), Madde 16
- [27] Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı (2006), madde 25 ve 26
- [27] Özer, İ., (2004). *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. s. 2-3, Ekin Kitabevi, Bursa.
- [28] Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*, s.18-20, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- [29] Roberts, P. (2000). *The Evolution, Definition And Purpose Of Urban Regeneration*, (Ed: P. Roberts, H. Sykes). Urban Regeneration A Handbook . s.17, Sage Publications, London

- [30] Şişman, A., Kibaroglu, D., (2009). *Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları*, Tmmob Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara.
- [31] Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi*, (1. Baskı), s.16-17, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- [32] Tekeli, İ. (2011). *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm*, s.272-273, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- [33] Topal, A.K., (2004). *Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?*, s. 277, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1),
- [34] UNESCO-UN HABITAT-ISs. (2006b) “*Montreal Charter of Rights and Responsibilities*”, 187-198, International Public Debates Urban Policies and the Right to the City, Paris.190, s.3
- [35] UNESCO-UN-HABITAT-ISs., (2005a), Discussion Paper Urban Policies and the Right to the City, Public Debate, Paris, www.hicmena.org/documents/UN%20Habitat%20discussion.pdf, s.2
- [36] Yeşil, R., (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, s.24, Nobel Yayınları, Ankara.